

УДК 94 (497.5) «1990-1999»

Миротворчі зусилля світової спільноти у хорватсько-сербській війні 1990-х рр. і сучасний український контекст

М.З. НАГІРНИЙ

Нововолинський факультет Тернопільського національного економічного університету,
м. Нововолинськ, Україна, E-mail: mykola76@hotmail.com

Авторське резюме

Провідні міжнародні організації та великі держави не змогли виробити спільну позицію щодо розв'язання хорватсько-сербського конфлікту. Направлені у зони конфлікту миротворчі сили ООН не зуміли виконати покладені на них завдання: демілітаризації спірних територій проведено не було, значного повернення біженців не відбулося, зусилля міжнародних посередників щодо реінтеграції повсталих сербських районів у адміністративно-правове поле Хорватії на умовах надання сербам широкої автономії виявилися марними.

Хорватія, незадоволена діяльністю миротворців, провела дві військові операції (травень і серпень 1995 р.), внаслідок яких в руках хорватських сербів залишилась тільки Східна Славонія. Остання в результаті домовленостей між місцевим сербським керівництвом та хорватським урядом поступово (впродовж 1996–1998 рр.) перейшла під контроль Загреба.

Війна залишила глибокий слід у свідомості хорватського суспільства. Хорватія змушена була під міжнародним тиском повертати сербських біженців. Від офіційного Загреба вимагалось забезпечити репатріантів житлом і роботою, в той час як хорватська економіка, обтяжена наслідками війни, не могла гарантувати робочі місця для самих хорватів.

Можна побачити чимало паралелей у сербсько-хорватській війні з подіями, що відбуваються на Сході України. Зробити потрібні висновки з цього та уникати вирішальних чи трагічних помилок у майбутньому – завдання керівництва України та її суспільства.

Ключові слова: Хорватія, Республіка Сербська Країна, хорватсько-сербська війна, хорвати, серби, миротворчі сили ООН, Україна.

Peacekeeping efforts of the world community in the Croatian-Serbian war of the 1990s and the contemporary Ukrainian context

M.Z. NAHIRNYJ

Novovolynsk faculty of Ternopil national economic university, Novovolynsk, Ukraine,
E-mail: mykola76@hotmail.com

Abstract

Leading international organizations and the great powers were unable to agree a common position regarding the decision of Croatian-Serbian conflict. The UN peacekeeping forces which were sent to the conflict zone have failed to fulfill their tasks: the demilitarization of the disputed territories hasn't been done, significant return of refugees has not occurred, the efforts of international mediators to reintegrate of the rebel Serb areas into the administrative and legal framework of Croatia on the conditions of granting broad autonomy for the Serbs were failed.

Croatia, which was dissatisfied with the activities of peacekeepers, has conducted two military operations (in May and August 1995). At the result only Eastern Slavonia remained under control of Croatian Serbs. After reaching of agreements between local Serbs and the Croatian government this region gradually (during 1996–1998) came under the control of Croatia.

The war left a deep influence in the minds of Croatian society. Croatia was forced to return of Serb refugees under international pressure. From the official Zagreb required to provide immigrants with housing and work, while the Croatian economy, burdened by the consequences of war, could not guarantee jobs for themselves Croats.

We can see a lot of parallels between the Serbo-Croatian war and the modern events in Eastern Ukraine. Nowadays the task of leadership in Ukraine and its society is make the necessary conclusions from this similarity and avoid critical or tragic mistakes in the future.

Keywords: Croatia, Republic of Serbian Krajina, the Croatian-Serbian war, the Croats, the Serbs, the UN peacekeeping force, Ukraine.

Постановка проблеми. Для другої половини 80-х років ХХ ст. характерними були кризові явища в європейських країнах соціалістичного

блоку. Певною специфікою відзначалися суспільно-політичні процеси в Югославії. Принципи, на яких вона ґрунтувалася, не забезпечува-

© М.З. Нагірний, 2015

ли єдності її складових частин і прискорювали внутрішні дезінтеграційні процеси, вели до посилення національних рухів. Це призвело до розпаду багатонаціонального об'єднання на п'ять незалежних держав.

Однією з перших власну державність проголосила Хорватія. Вона відразу ж зіштовхнулася з проблемою загострення хорватсько-сербського протистояння всередині країни, що вплинуло на подальший розвиток регіону в цілому, значно ускладнивши дезінтеграційний процес. Хорватські серби взяли курс на автономію і максимальне дистанціювання від Загреба.

У розв'язання даного конфлікту змушена була втрутитись міжнародна спільнота.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання політики світової спільноти (як міжнародних організацій, так і світових держав) було у полі зору таких науковців, як Д.Марія [10], Н.Баріч [4], І.Мішкулін [11], Ф.Доб'є [5], Є.Гуськова [1], Г.Корнілов [2] та інші. Однак вивчення політики світового співтовариства у хорватсько-сербському конфлікті у контексті подій, що відбуваються на Донбасі, ще не стало предметом наукового зацікавлення. Тож автор намагається заповнити цю прогалину. Адже спостерігається багато спільного у недавньому історичному минулому України та Хорватії, які входили до складу багатонаціональних СРСР і СФРЮ. Ці республіки були одними з найбільш розвинутих в економічному плані у своїх державних формуваннях. Саме їхні декларації про незалежність фактично поклали початок незворотному розпадові багатонаціональних держав. Окремі відмінності стосувалися способу відокремлення і характеру стосунків із колишніми метрополіями.

Мета дослідження. Автор ставить своєю метою висвітлити політику світового співтовариства щодо розв'язання хорватсько-сербського конфлікту та знайти ключові положення цієї політики, які б стали уроками для України в її намаганнях вирішити конфлікт на Донбасі за умови залучення міжнародних структур.

Виклад основного матеріалу. Безболісний вихід Хорватії з Федерації утруднювала наявність великої сербської меншини на її території. За результатами перепису 1991 р. серби склали 12,2 % населення Хорватії. Абсолютна більшість їх була в одинадцяти округах (орсінах) і відносна – у двох зі 101 округу Хорватії [3].

Конституція Хорватії 1990 р. не зафіксувала політичної автономії для сербів на землях, де вони становили більшість. Це стало одним з головних каталізаторів сербського повстання. 21 грудня 1990 р. у Кніні було проголошено утворення Сербської автономної області Країна (САО Країна). Використовуючи існування значної сербської меншини у Хорватії і Боснії як виправдання, Сербія розпочала політику,

спрямовану на перекроювання політичної карти регіону та об'єднання усіх сербів в одній державі. Влітку 1991 р. розпочалася повномасштабна війна.

19 грудня 1991 р. було утворено Республіку Сербська Країна (РСК) шляхом об'єднання територій, контрольованих сербськими повстанцями за підтримки регулярних підрозділів Югославської народної армії (ЮНА). На початку 1992 р. під контролем сербських військ опинилася чверть території Хорватії. Якщо для керівництва РСК головним завданням впродовж наступних років стало намагання добитись визнання з боку світової спільноти, то для хорватської влади – повернути втрачені території.

Під впливом перших невдач у сутичках з сербами Хорватія прагнула прискорити прибуття та розміщення міжнародних спостерігачів і «блакитних шоломів», які б зупинили сербський наступ. 14 серпня 1991 р. ЄС направив перші групи своїх спостерігачів у конфліктні зони Хорватії. У вересні голова Президії СФРЮ С.Месич звернувся у Раду Безпеки ООН з проханням, щоб міжнародні сили розташувались на кордоні між Сербією і Хорватією [1]. Офіційний Белград був проти цього, оскільки на той час сербські війська просунулися значно далі міжреспубліканського кордону.

27 серпня 1991 р. на зустрічі міністрів ЄС в Брюсселі було ухвалено рішення направити спостерігачів до СФРЮ та організувати Миротворчу конференцію з Югославією. Вона почала працювати з 7 вересня у Гаазі.

ЄС намагався перетворити СФРЮ на конфедерацію нового типу із правом кожної республіки на самостійну участь у міжнародному житті. Це не відповідало інтересам ні Словенії з Хорватією, які послідовно йшли до незалежності, ні Сербії з Чорногорією, які мали намір залишатися в рамках єдиної федеративної держави. Єдиним дієвим кроком Гаазької конференції стало створення Арбітражної комісії, метою діяльності якої проголошувався пошук рішення для збереження Югославії.

Прийнята 26 вересня 1991 р. резолюція РБ ООН № 713 передбачала ембарго на всі види зброї на території Югославії і Хорватії у тому числі, яка таким чином залишилась беззбройною перед ЮНА [13]. Це стало відчутним ударом по сподіваннях хорватів на підтримку Європи.

У жовтні та листопаді 1991 р. ЄС запропонував три проекти перетворення СФРЮ у конфедерацію незалежних і суверенних республік зі збереженням внутрішніх та зовнішніх кордонів Югославської федерації. Усі вони були відкинуті сербською стороною.

Зміна ставлення Заходу до війни в Хорватії настала після початку бомбардувань Дубровніка. Звістки про нищення пам'яток міста дуже зашкочили іміджу Сербії в очах світової громадськості.

Оскільки мирна конференція з колишньої Югославії не припинила війну, Генеральний секретар ООН Х.П. де Куельяр восени 1991 р. направив у Хорватію свого спецпредставника С.Венса для вивчення ситуації і пропозицій врегулювання конфлікту. 23 листопада 1991 р. у Женеві за посередництвом С.Венса підписано угоду про припинення вогню між Сербією і Хорватією. Однак на цій зустрічі не було представників країнських сербів [5].

27 листопада 1991 р. Рада Безпеки ООН прийняла Постанову про направлення у Хорватію миротворчих сил. На той час хорватські серби контролювали 26,5 % території Хорватії. 2 січня 1992 р. було підписано угоду про безумовне припинення вогню [13].

Миротворчий «План Венса» був опублікований 11 грудня 1991 р. і складався з трьох етапів. Перший передбачав демілітаризацію територій із невизначеним статусом. На другому етапі планувалося повернення вигнанців і недопущення проявів дискримінації. На третьому етапі на майбутніх демократичних виборах мали прийняти рішення про долю цих територій [5].

Відповідно до мирного плану, передбачалося створити «захисні зони» – території під захистом ООН (англ. UNPA – United Nations Protective Areas). До зон під захистом ООН віднесли території, в яких серби становили більшість чи істотну меншину населення, і де напруженість призвела до збройного конфлікту. Паралельно до перейняття Силами ООН контролю над УНПА підрозділи ЮНА мали залишити республіку.

Роз'єднання сторін у «захисних зонах» покладалося на Сили ООН із підтримки миру в колишній Югославії – УНПРОФОР (англ. UNPROFOR – United Nations Protective Forces). Завдання миротворців полягало у контролі за процесом повної демілітаризації території. Всього передбачалося задіяти 10 тис. миротворців [6].

Прибуття і розміщення військ ООН у зонах своєї відповідальності настільки розтяглося у часі (від грудня 1991 р. до травня 1992 р.), що кордони УНПА не відповідали лінії фронту. Так виникли «рожеві зони» – території, зайняті сербами поза лініями розмежування, узгодженими Планом Венса. На них претендували і серби, і хорвати. Хорватія могла наполягати, щоб ці території були передані їй паралельно з відходом югославської армії, але для уникнення можливості нового вибуху війни Загреб погодився відновити тут свою владу поступово за допомогою УНПРОФОР.

Ні сербська, ні хорватська сторони не були повністю задоволені Планом Венса. Разом із тим хорватська влада у Плані Венса вбачала можливість забезпечити незалежність та цілісність своєї держави.

У свою чергу лідери сербів, приймаючи план, у січні 1992 р. відхилили демілітаризацію, заявивши, що у цьому випадку треба роззброїти й хорватські війська [6].

С.Венс припустився помилки, вважаючи С.Милошевича ключовою постаттю для встановлення миру. Інтересам президента Сербії відповідало розміщення «блакитних шоломів» на лінії фронту в Хорватії, а не на сербсько-хорватському кордоні. С.Венс задля досягнення тривалого миру намагався не тиснути на сербів, які продовжували політику етнічних чисток взимку 1991-1992 рр. Він думав досягнути припинення вогню виведенням частини сербських сил із Хорватії. Однак реального роззброєння не було.

Характер Плану Венса стосовно ролі УНПРОФОР і майбутнього зон, підконтрольних ООН, виявився неоднозначним. Хорвати вважали, що роль ООН мала б полягати у підтвердженні повноважень Хорватії на її контроль над зайнятими сербами територіями, роззброєнні сербів і допомозі у поверненні хорватських біженців. У свою чергу серби заявляли, що сили ООН перебувають у регіоні для захисту сербських територій і запевнення їхньої автономії.

Діяльність УНПРОФОР у Хорватії виявилася неефективною. Якщо розвести основні сили сторін миротворцям все-таки вдалося, то розв'язати низку інших питань вони не змогли. Зокрема, вони не зуміли зарадити обстрілам хорватських позицій сербами і навпаки. Самі «блакитні шоломи» не раз ставали мішенню, а то й заручниками під час бойових дій [3].

Резолюція Ради Безпеки від 7 серпня 1992 р. поклала на УНПРОФОР завдання встановити нагляд за зовнішніми кордонами Хорватії, які прилягали до «буферних зон», аби вдосконалити контроль за дотриманням ембарго на ввезення зброї. Але цього не було зроблено. Навпаки деякі керівники миротворчих сил самі сприяли порушенням ембарго (зокрема, дозволяли продаж палива повстанцям, займалися контрабандою зброї з Сербії у контрольовані сербами райони Хорватії). Не будучи в змозі запобігати озброєнню країнських сербів, уряди країн Західної Європи і США крізь пальці дивилися на постачання до Хорватії зброї через Угорщину і Словенію [12].

На територіях, що перебували під контролем ООН, продовжувалися етнічні чистки. Лише за 1992-1993 рр. у секторі «Схід» було вбито 800 та зникло безвісти 1000 хорватів. Замість них сектор заселяли переселенці із Сербії [14].

На території, контрольованій хорватським урядом, спостерігалася така ж ситуація, тільки витіснялися вже серби: їхня кількість там на 1992 р. зменшилась на третину (з 12 % до 8 %) [9].

Чи не єдиною реакцією світової спільноти на численні порушення мирних домовленостей були резолюції Ради Безпеки ООН. Але їх зміст майже не виходив за межі констатації стурбованості діями воюючих сторін.

Бездіяльність УНПРОФОР спричинила кілька збройних акцій хорватської армії, внаслідок чого територія Сербської Країни зменшилась з 33 % до 25 % території Хорватії. Погрози санкцій з боку ООН примусили хорватську владу припинити наступ.

Однак нормалізації відносин не було досягнуто. Пропозиції Хорватії порозумітися з РСК не мали успіху, хоча у жовтні 1992 р. Сабор (хорватський парламент) прийняв закон про амністію всіх, хто боровся на боці сербів. У кінці 1992 р. у Кніні (столиці РСК) відбулася зустріч міжнародних посередників С.Венса та Д.Оуена з хорватськими сербами. Лідери останніх відкинули будь-які пропозиції, крім повного відокремлення від Хорватії [12].

На початку 1994 р. Рада Безпеки ООН визнала План Венса неактуальним. Було створено нову групу у складі двох представників від Міжнародної конференції з колишньої Югославії та послів США і Росії в Хорватії. Ця група, znana як Z-4 (Загреб-чотири), запропонувала план, що складався з трьох фаз: загального припинення вогню, угоди з економічної співпраці і переговорів про політичне врегулювання. Угода була моделлю віртуальної конфедералізації Хорватії: Сербська Країна мала отримати власні уряд, валюту, інститут президентства, подвійне громадянство (Хорватії та Сербії). Президент міг без погодження із Загребом призначати уряд, якому надавалося право самостійно укладати угоди з іншими країнами.

Усе це де-факто означало міжнародне прийняття відокремлення РСК від Хорватії. Проте керівництво країнських сербів 3 січня 1995 р. відмовилось підписати мирну угоду [13].

Президент Хорватії Ф.Туджман остерігався, що тривала й неефективна присутність УНПРОФОР у регіоні приведе до «кіпрського варіанта». 29 листопада 1994 р. було підписано угоду про військову співпрацю між США і Хорватією. Вашингтон допоміг Загребу у реформуванні її армії [2]. Дружба з потужною державою дала можливість Загребу не дуже зважати на позицію країнських сербів та неефективні зусилля міжнародних організацій.

1 квітня 1995 р. Рада Безпеки ООН перейменувала миротворчу операцію у Хорватії з УНПРОФОР на УНКРО [3]. Нова назва миротворчої операції не вирішила актуальних проблем. Процес реінтеграції РСК не зрушив із місця.

Ставало все більш очевидним, що миротворчі сили не мають влади, намірів та сил для будь-якої ефективної діяльності, а тим більше – для повернення території Сербської Країни

під юрисдикцію Загреба. Тому за реінтеграцію РСК взялися хорватські війська.

У ході збройної операції «Блиск» (30 квітня – 4 травня 1995 р.) було відвоєвано Західну Славонію, яка складала 10 % території Сербської Країни.

Перед операцією «Буря» (4–6 серпня) хорватське військове командування, аби уникнути непотрібних жертв і неприємностей з боку ООН, попросило міжнародних спостерігачів відійти з лінії роз'єднання сторін. За три дні Сербської Країни не стало.

Після військових операцій «Блиск» і «Буря» територію РСК залишило, за різними оцінками, від 90 до 200 тис. сербів [7], які переселились у населену сербами Північну Боснію і в Сербію.

Опубліковані документи свідчать, що серби масово покинули Сербську Країну не через страх помсти. Ця акція була спланована самими лідерами країнських сербів і погоджена з С.Милошевичем. Він заявляв, що держава, яка прийняла 200 тис. біженців, не може підпадати під санкції світового співтовариства [7].

Акції «Блиск» і «Буря» зменшили контрольовані сербами території Хорватії у п'ятеро (від 25 % до 5 %). У руках сербів залишилася тільки Східна Славонія.

12 листопада Загребом і місцевими сербами, за участю представників ООН і США, був підписаний договір під назвою Основна угода про поступову мирну реінтеграцію Східної Славонії, Барані та Західного Срієму до конституційного простору Хорватії.

Рада Безпеки ООН запровадила Перехідну адміністрацію як орган управління у Східній Славонії для сприяння поверненню біженців та вигнанців. Як і у випадку з Планом Венса, Хорватія зобов'язалася чекати на поступову реінтеграцію контрольованих сербами територій. Але, на відміну від того плану, Основна угода передбачала чіткі терміни завершення реінтеграції.

До жовтня 1998 р. у Східній Славонії було розгорнуто Групу підтримки цивільної поліції ООН у складі 180 осіб. Восени того ж року Група передала свої функції місії ОБСЄ у Республіці Хорватія [3]. Після цього реінтеграція Східної Славонії в адміністративно-правову систему Хорватії була завершена.

Війна залишила глибокий слід у свідомості хорватського суспільства. Загинуло понад 10 тис. громадян Хорватії, поранено 37,2 тис., зникло безвісти чи було відведено у табори 7,8 тис., а 250 тис. осіб стали біженцями [3].

Захід примушував Хорватію сприяти поверненню сербів, на що вона йшла неохоче. Від офіційного Загреба вимагалось забезпечити репатріантів житлом і роботою, в той час як хорватська економіка, обтяжена наслідками війни, не могла гарантувати робочі місця для самих

хорватів, у тому числі для захисників незалежності Хорватії. Усе це не сприяло оздоровленню відносин між двома народами.

Висновки. Таким чином, політика нової хорватської влади в особі ХДС та Ф.Туджмана у 1990–91 рр. сприяла поширенню серед місцевих сербів уявлення про повернення Незалежної Держави Хорватія і полегшила розповсюдження серед них великосербських ідей.

Небажання обох сторін порозумітися та взаємна непоступливість стали причиною тривалого і кровопролитного конфлікту, в якому активну участь брала і Сербія. Під захистом ЮНА хорватські серби на кінець 1991 р. фактично відокремилися від Хорватії, взявши під контроль чверть її території.

Задля повернення відокремлених сербських областей під юрисдикцію Загреба на початку 1992 р. у Хорватію було введено миротворчий контингент ООН. Однак його діяльність виявилася неефективною. Направлені у зони конфлікту миротворчі сили виявились неспроможними повністю забезпечити умови миру. Нормалізації відносин Хорватії з Республікою Сербська Країна не було досягнуто. На територіях, що перебували під контролем ООН, продовжувались етнічні чистки. Незадоволена діяльністю й ефективністю міжнародних миротворчих сил, Хорватія, за сприяння США, відновила військові дії і повернула більшу частину втрачених територій. У цій ситуації ООН спромоглася вирішити мирним шляхом лише проблему Східної Славонії. Одним із головних наслідків цієї війни стало різке зменшен-

ня частки сербів у республіці. За розв'язання «сербського питання» Хорватія змушена була заплатити життям тисяч своїх громадян, зруйнованою економікою і погіршенням відносин із Заходом. Які ж уроки можна винести Україні з миротворчої діяльності світового співтовариства щодо хорватсько-сербського протистояння? Провідні світові держави у вирішенні локальних конфліктів керуються власними інтересами. Міжнародні організації також діють неефективно і неоперативно. Тому кожна країна, яка перебуває в епіцентрі збройного конфлікту, повинна насамперед сама потурбуватися про захист власних інтересів.

Миротворчі контингенти часто виявляють свою неефективність та неспроможність мирним способом врегулювати конфлікт. Тому їхнє залучення слід розглядати як допоміжний, а не основний елемент у врегулюванні збройних конфліктів. Етнічні чистки – це вкрай негуманний, але ефективний спосіб вирішення міжнаціональних проблем на певній території. Вирішивши у такий спосіб «сербське питання», Хорватія перетворилася на мононаціональну державу з цілковитою відсутністю проблеми сепаратизму, однак цим зіпсувала відносини із Заходом, який не толерує порушення громадянських прав, у тому числі прав меншин. Чимало прикладів із висвітленого у статті конфлікту можна знайти у сучасній гібридній війні на Донбасі. Зробити потрібні висновки з цього та уникати вирішальних і трагічних помилок у майбутньому – завдання керівництва України та її суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гуськова Е. Мировое сообщество и интернационализация югославского кризиса [Текст] / Е.Гуськова // Югославия в огне: документы, факты, комментарии (1990–1991). Современная история Югославии в документах. – Т. 1. – Москва, 1992. – С. 168–180.
2. Корнилов Г. США и югославский кризис (1991–1997 гг.) [Текст] / Г.Корнилов // США: экономика, политика, идеология (Москва). – 1998. – № 4. – С. 67–77.
3. Нагірний М. З. Становлення та розвиток Республіки Хорватія: державно-політичний аспект: монографія [Текст] / М. З. Нагірний. – Нововолинськ: Мінотавр, 2008. – 184 с.
4. Barič, Nikica. Uspon i pad Republike Srpske Krajine (1990.-1995.) [Text] / N.Barič // Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi / Clewing, K. (ur.). – Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga, 2013. – S. 87–102.
5. Debie F. Od Brijuna do Dayton: vrlo čudna mirovna diplomacija [Text] / F.Debie // Posljednji balkanski rat: bivša Jugoslavija: svjedočenja, raščlambe, izgledi / priredio J.Cot. – Zagreb, 1997. – S. 67–113.
6. Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske [Text] / priredio A.Milardovič. – Zagreb, 1992. – 186 s.
7. Ivanković N. Hrvatska od okupacije do regionalne sile [Text] / N.Ivanković. – Zagreb, 1996. – 414 s.
8. Jurčević J. Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku 1990.–1995. godine [Text] / J.Jurčević // Jugoistočna Europa 1918–1995.: zbornik radova / urednik A.Pavlič. – Zagreb, 1996. – S. 214–229.
9. Lukić R. Greater Serbia: A New Reality in the Balkans [Text] / R.Lukić // Nationalities Papers (New York). – 1994. – Spring. Vol. 22. – No. 1. – P. 49–70.
10. Marijan, D. Storm [Text] / D. Marijan – Zagreb: Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata, 2010. – 397 s.
11. Miškulin I. „Watch out, UNPROFOR! – some observations on criminal and unprofessional conduct of peacekeeping forces of United Nations in Croatia [Text] / I.Miškulin // Our Daily Crime: Collection of Studies / edited by G.Ravančić. - Zagreb : Hrvatski institut za povijest, 2014. - 383 s.
12. Owen D. Balkanska odiseja [Text] / D.Owen. – Zagreb, 1998. – 450 s.
13. Pavličević D. Povijest Hrvatske [Text] / D.Pavličević. – Zagreb, 2000. – 618 s.
14. Yugoslavia through documents: from its creation to its dissolution [Text] / edited by S.Trifunovska. – Dordrecht; Boston; London, 1994. – 1074 p.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2015

REFERENCES:

1. *Guskova E.* Mirovnoe soobshchestvo i internatsionalizatsiya yugoslavskogo krizisa (The world community and the internationalization of the Yugoslav crisis). *Yugoslaviya v ogne: dokumentyi, faktyi, komentarii (1990–1991). Sovremennaya istoriya Yugoslavii v dokumentah.* 1992, vol. 1, pp. 168–180.
2. *Kornilov G.* SShA i yugoslavskiy krizis (1991–1997 gg.) (The US and the Yugoslav crisis (1991-1997)). *SShA: ekonomika, politika, ideologiya*, 1998, no 4, pp. 67–77.
3. *Nahirnyi M.* Stanovlennia ta rozvytok Respubliki Khorvatiia: derzhavno-politychnyi aspekt: monohrafiia (The formation and development of the Republic of Croatia: state-political aspect: monograph). *Novovolynsk*, 2008, 184 p.
4. *Barič, N.* Uspon i pad Republike Srpske Krajine (1990.-1995.) (The Rise and Fall of the Republic of Serbian Krajina (1990-1995th)). *Hrvatska od osamostaljenja: rat, politika, društvo, vanjski odnosi.* Zagreb, 2013, pp. 87–102.
5. *Debie F.* Od Brijuna do Dayton: vrlo čudna mirovna diplomacija (From Brijuni to Dayton: very strange peace diplomacy). *Posljednji balkanski rat: bivša Jugoslavija: svjedočenja, raščlambe, izgledi.* Zagreb, 1997, pp. 67–113.
6. *Dokumenti o državnosti Republike Hrvatske (Documents of the statehood of the Republic of Croatia).* Zagreb, 1992, 186 p.
7. *Ivanković N.* Hrvatska od okupacije do regionalne sile (Croatia from occupation to a regional power). Zagreb, 1996, 414 p.
8. *Jurčević J.* Srbijanska oružana agresija na Hrvatsku 1990.–1995. godine (Serbian military aggression against Croatia in 1990-1995th). *Jugoistočna Europa 1918–1995.: zbornik radova.* Zagreb, 1996, pp. 214–229.
9. *Lukić R.* Greater Serbia: A New Reality in the Balkans. *Nationalities Papers*, 1994, Vol. 22, No. 1, pp. 49–70.
10. *Marijan, D.* Storm. Zagreb, 2010, 397 p.
11. *Miškulin I.* „Watch out, UNPROFOR! – some observations on criminal and unprofessional conduct of peace-keeping forces of United Nations in Croatia. *Our Daily Crime: Collection of Studies.* Zagreb, 2014, 383 p.
12. *Owen D.* Balkanska odiseja (Balkan Odyssey). Zagreb, 1998, 450 p.
13. *Pavličević D.* Povijest Hrvatske (History of Croatia). Zagreb, 2000, 618 p.
14. *Yugoslavia through documents: from its creation to its dissolution.* Dordrecht; Boston; London, 1994, 1074p.

Нагірний Микола Зіновійович – кандидат історичних наук, доцент
Нововолинський факультет Тернопільського національного економічного університету
Адреса: 45400, м. Нововолинськ, бул. Шевченка, 29
E-mail: mykola76@hotmail.com

Nahirnyj Mykola Zinoviiovich – PhD in historical science, associate professor
Novovolynsk faculty of Ternopil national economic university
Address: 29, Shevchenko Boulevard, Novovolynsk, 45400, Ukraine
E-mail: mykola76@hotmail.com